



7. Я – ОБДАРОВАНА ОСОБИСТІТЬ

У розділі «Я – обдарована особистість» редакція журналу «Освіта та розвиток обдарованої особистості» мала на меті в кожному номері знайомити читачів з талановитою молоддю з усіх регіонів України.

Героями цієї рубрики вже були школярі (від найменших до старшокласників), студенти, творчі дитячі колективи, представники різних гуртків, тобто обдаровані діти, які виявляли неабиякі здібності у найрізноманітніших сферах і напрямках. Це і справжні лідери, президенти шкільних рад, активісти, призери, переможці та лауреати міжнародних і Всеукраїнських як інтелектуальних, так і спортивних конкурсів і змагань. Це і творчо обдаровані діти, які цікавляться музикою, танцями, театральним чи образотворчим мистецтвом, туризмом, шахами чи пишуть вірші.

Це юні техніки, винахідники, майбутні журналісти та репортери.

У цьому номері пропонуємо Вашій увазі першу наукову пробу пера учениці 11 класу Державного професійно-технічного навчального закладу «Криворізький центр професійної освіти робітничих кадрів торгівлі та ресторанного сервісу»

Івасенко Тетяни.



Тетяна Борисівна Івасенко,

учениця 11 класу

Державного професійно-технічного навчального закладу
«Криворізький центр професійної освіти робітничих
кадрів торгівлі та ресторанного сервісу»,
м. Кривий Ріг, Україна

 <https://orcid.org/0000-0003-4451-1112>

Науковий керівник:

Носачова Тетяна Станіславівна, методист, викладач української мови та літератури вищої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Криворізький центр професійної освіти робітничих кадрів торгівлі та ресторанного сервісу», м. Кривий Ріг, Україна

ПСИХОЛОГІЗМ ОПОВІДАННЯ ОКСАНИ ЗАБУЖКО «СЕСТРО, СЕСТРО...»

Анотація.

Дослідження оповідання Оксани Забужко «Сестро, сестро...» дало змогу розкрити психологізм твору письменниці. У ході аналізу було розкрито автобіографічну основу твору, вказано на особливості вираження внутрішнього світу персонажів оповідання. Акцентовано на психологічному наративному типі, що об'єктивізує емоційність як домінуючу рису поетики твору. У статті осмислюється роль художніх засобів зображення у становленні індивідуального стилю письменниці. Досліджено творчість письменниці в літературному процесі. З'ясовано, що Оксана Забужко властиве звернення до феміністичної теми, яка в українській літературі залишається актуальною. Доведено, що письменниця у своїх творах прагне зазирнути за межу людської свідомості й осмислити стан людського буття. На прикладі оповідання «Сестро, сестро...» досліджено своєрідність психологізму головних персонажів.

Ключові слова: психологізм в літературі; автобіографічна основа твору.

Актуальність теми дослідження зумовлена інтересом до творчості Оксани Забужко, яка належить до письменників постмодерної української літератури ХХ століття. Кардинальні зміни кінця ХХ ст. торкнулися не лише суспільно-політичної, економічної сфер діяльності людини, а й сфери духовної, невід'ємною частиною якої є літерату-

ра. Література, яка має зв'язок із суспільним життям, виявляє паростки нового в естетичних уявленнях про світ. У зв'язку з цим вона набуває аналітичної та пізнавальної функцій. Саме на зламі епох і суспільних формацій людство обертається назад, вдивляється в минуле, замислюється, що взяти в майбутнє.



Жіноча творчість у сучасному українському письменництві спирається на потужну літературну традицію, представлену такими іменами, як Марко Вовчок, Олена Пчілка, Леся Українка, Ольга Кобилянська, Олена Теліга, Наталена Королева, Ірина Вільде та ін. Термін «жіноча література» є дещо проблематичним. У працях багатьох дослідників звучить думка про можливість поділу літератури на «добру» та «погану», а не на «чоловічу» та «жіночу».

Актуальність теми досліджуваної роботи полягає в тому, щоб з'ясувати, у чому психологізм оповідання «Сестро, сестро...».

Мета дослідження полягає в розкритті психологічних аспектів оповідання та в зображенні внутрішнього світу героїні твору Дарці.

Завдання дослідження:

– віднайти літературознавчі матеріали про творчість письменниці у сучасному науковому дискурсі;

– розкрити поняття «психологізм» у літературі;

– з'ясувати особливості жіночої прози;

– дослідити засоби психологічного вмотивування вчинку жінки та стану її дочки Дарці, акцентуючи на соціальних мотивах;

– проаналізувати автобіографічну основу в оповіданні «Сестро, сестро...».

Об'єкт дослідження – оповідання Оксани Забужко «Сестро, сестро...», яке є психологічним натюрмортом, заснованим на автобіографії свідомості.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані під час вивчення творчості О. Забужко на уроках української літератури та на факультативах, спецкурсах з української літератури задля детальнішого дослідження творчості Оксани Забужко.

Проза Оксани Забужко в сучасному науковому дискурсі. Сучасний науковий дискурс співвідноситься з категоріями логіки, психології, філософії і спрямований на людину, її досвід, знання, інтелектуальний рівень, спосіб вираження знань про навколишній світ. Жанрова парадигма наукового дискурсу відповідно до способу його представлення може охоплювати монографії, дисертації, статті, «обговорення за круглим столом», інтерв'ю, анотації, (авто) реферати, рецензії, матеріали наукових конференцій, тези доповідей, навчальну та довідкову літературу, традиційну й електронну наукову кореспонденцію.

У нашому дослідженні ми поговоримо про постать Оксани Забужко в сучасному дискурсі. Письменниця належить до когорти імен, які на сьогодні стали відомими не лише в Україні. Її полігранна творчість розвивається і поза межами Батьківщини. Творча біографія письменниці досліджується вітчизняними літературознавцями, зокрема Я. Голобородьком, Ю. Кульбабською,

Н. Зборовською. Це переважно статті, рецензії сучасників. Проза Забужко має виразні автобіографічні зауваження щодо стосунків між чоловіком та жінкою, авторка володіє знаннями з психології, що поглиблює можливості інтерпретації як епосу, так і лірики письменниці [4, с. 153]. Цей мінімум критичних робіт і зумовив предмет нашого дослідження.

Твори письменниці входять у дискурс сучасної психологізованої літератури і вводять зразки формування статевої ідентифікації героїв, враховують гендерні стереотипи доби та заглиблюють читача в національний контекст.

Психологізм – це заглибленість у творі в душу персонажів, їх психологію. У психологічному творі увага автора переноситься із зовнішнього (подієвого) сюжету на внутрішній (психологічний). Він відслідковує всі порухи душі своїх героїв, намагається розкрити їх роздуми й мотивацію вчинків, показати нелегкий шлях внутрішніх колізій. Психологізм почав входити в літературу в добу реалізму з його аналітичністю, а в час модернізму набув популярності. В українській літературі психологізм притаманний творчості М. Хвильового, В. Підмогильного, драматургії Л. Костенко. Психологізм у творах модернізму зумовив суттєві зміни: відкритість композиції, динамічність сюжету, нарративну конфігурацію тексту, увагу до внутрішнього світу особистості, передачу емоційного стану персонажів. Рецепція психології людини, її вражень, почуттів експлікована імпресіоністичною стилістикою. Імпресіоністична техніка: фрагментарність, колористика, мова яскравих мазків, динамічність є визначальними в літературі цієї доби. Психологічний аспект простежуємо в малій прозі Б. Грінченка, М. Коцюбинського, О. Кобилянської, В. Стефаніка, О. Авдіковича, Г. Хоткевича, М. Яцкова.

Зачатки психологізму спостерігаються вже у творах усної народної творчості, де вони проявляються через художній прийом психологічного паралелізму. Цей фольклорний прийом творчо використовували потім письменниками, починаючи з доби сентименталізму як у прозі, так і в поезії. У літературі сентименталізму зображення внутрішнього світу людини стає обов'язковим, але письменники-сентименталісти внутрішнє намагалися передати через зовнішні ознаки: щоб відобразити наприклад, радість людини, описувався радісний вираз її обличчя. Опис почуттів був загальним, йому не вистачало глибини. Романтичний психологізм глибший, але він охоплював лише зображення сильних, яскравих почуттів, найтонші їх відтінки залишилися поза межами уваги романтиків. Лише з розвитком реалістичного напрямку в літературі психологізм отримує свої справжні якості. Для реалізму характерний раціоцентричний психологізм (ототожнення психіки та свідомості, недооцінка позасвідомих



процесів). Цілком нової якості набув психологізм модерністської літератури. Модерністи визнавали інтуїтивний шлях пізнання поруч із логічним, вони зосереджувалися на внутрішньому світі людини та суб'єктивних враженнях героя. Для їх психологізму характерна пильна увага до поза-свідомих сфер психіки, до внутрішньої боротьби роздвоєного людського «Я». Найбільші можливості щодо виявлення психологізму надає проза. Це не просто глибоке та правдиве зображення внутрішнього світу персонажів, а його зображення в процесі розвитку з урахуванням усіх піднесень та падінь духу.

У більшості творів Оксани Забужко можна простежити зацікавлення письменниці проблемами статі, а також побачити в динаміці характерів її героїнь зміни в ментальному житті нації. Можемо побачити приклад фрагментів письменницької біографії, у яких авторка вигадує, дописує власне життя, робить спробу подолання часу, що відходить, спробу повернутися у власне дитинство, ніби прожити життя знову. Це твори умовно автобіографічні: індивідуальне, суб'єктивне начало в них найпотужніше. У текстах Оксани Забужко досить повнокровно пульсують ментальні «фішки» нинішньої доби. А якщо враховувати, що ця доба вирізняється почуттєвою розхристаністю, феєричною строкагістю, інтелектуальною еkleктичністю та ціннісною сумбурністю, то логічно припустити, що всі ці атрибути-якості знайшли своє виявлення й у прозі Оксани Забужко. Вона – активний учасник сучасного літературного процесу, пряма спадкоємиця «жіночого» шару українського фемінізму межі ХІХ–ХХ століть. Парадокс прози письменниці, серед інших ознак і якостей, полягає в тому, що в ній чоловіче, мужське, подається зазвичай з не меншою художньою чутливістю, ніж жіноче. Жіноче тут – у пронизливому ліризмі самої оповіді. Авторка намагається описати цікавий світ жінок, який рухається за своїми законами. В українській міфології є жіночі обряди, до яких не допускали чоловіків, традиції, які баба передавала мамі, мама – доньці. Це – замкнений світ, певна субкультура.

Феномен Забужко Оксани міцніє з кожним роком: більшість визнає її як знакового національного письменника та літературознавця, хтось вписує в низку видатних українських мисткинь (Леся Українка, Ліна Костенко, Оксана Забужко), хтось просто читав і знає. Інтерв'ю в популярних журналах, фрагменти приватного життя у фотосесіях, виступи на телебаченні, питання й відповіді щодо нагальних державних проблем – усе вкупі наблизило Оксану Забужко до читача і разом підняло її публічний імідж, за яким уже певна недосяжність, культовий образ.

У працях багатьох дослідників звучить думка про неможливість поділу літератури за статевою ознакою. Типовою в цьому випадку є пропозиція

поділяти літературу на «добру» й «погану», а не на «чоловічу» й «жіночу». Причиною неприйняття терміна «жіноча проза» є насамперед традиційно закріплене в патріархальній культурі значення «жіночості» як «меншовартості». Шкодить самоусвідомленню жіночої прози як явища ототожнення її з так званою дамською («рожевою») масовою літературою, де «жіночими романами» називають мелодрами зі стереотипною сюжетикою і калькованими персонажами, адресовані зазвичай жіночій аудиторії.

Упродовж декількох століть феміністичні ідеї знаходять своє відображення у творах української літератури. Зацікавлення «жіночими питаннями» Оленою Пчілкою, Ганною Барвінок, Лесею Українкою, Ольгою Кобилянською, Оксаною Забужко підтверджують факт існування фемінізму як такого. Соломія Павличко в «Дискурсі модернізму в українській літературі» зазначає: «Образи драматургії Лесі Українки – від Любові з «Блакитної троянди» до Одержимої, Боярині, Кассандри, Мавки – є варіаціями на теми жіночої трагедії: зради щодо жінок, жіночої самотності, жіночого, часто глибшого за чоловічий патріотизм, жіночої драматичної відданості істині» [15, с. 58].

Оксана Забужко – письменниця постмодерної літератури і ще одна представниця феміністичної прози. У її творах висвітлені феміністичні ідеї, які сповідують головні героїні, потрапляючи під вплив реальності. Автор вводить образи самостійних, здатних подолати всі життєві труднощі жінок, які формують своє життя без чоловіків. Про це О. Забужко говорить у своїх віршах, прозі, публіцистиці. Вікторія Косенко у статті «Дискурс українського фемінізму в публіцистиці О. Забужко» зазначає, що вітчизняний фемінізм не може зосередитися, скажімо, лише на суто жіночих проблемах – визволення від патріархальних настанов і вікових забобонних стереотипів бачення жінки, а є активно розбудовчою силою з яскраво виявленим національним характером. Виразне втілення цієї специфіки – творчість Оксани Забужко, представлена поетичними, прозовими, публіцистичними працями, що яскраво репрезентують жіноче письмо нашого часу. Але сама Оксана Забужко не вважає свою прозу феміністичною, зазначаючи: «Я не знаю, що таке феміністична проза... Я знаю, що таке проза, написана жінкою, яка не соромиться своєї статі й розглядає її як складову своєї особистості, а не з точки зору пов'язаних стереотипів...» [1, с. 203]. З цих слів можна дійти висновку, що письменниця не визнає того факту, що її твори наповнені феміністичними ідеями, а щиро вірить у мистецтво написання прози жінкою. Проте ця жінка, пишучи, вкладає вище згадані ідеї у твори. Це можна прослідкувати на прикладі «Я, Мілена», «Казка про калинову сопілку», «Сестро, сестро...», «Дівчатка».



У сюжетній тканині творів історичні події посідають відчутне місце, проте виступають вони не стільки рушійною силою, скільки тлом є світовідчуття, історичні елементи в оповіданні «Сестро, сестро...» вказуючи на час дії, а й обставиною, місцем дії, конфліктом персонажів. Художнє образотворення в невеликому оповіданні О. Забужко еволюціонує від белетризованого життєпису-хроніки до розширення амплітуди психологічного аналізу історичних подій та до опису світовідчуттів сестри, соціальних чинників її поведінки. Для розкриття етапів життєвого шляху Дарки та її батьків автор О. Забужко використовує асоціативно-ретроспективні екскурси до внутрішнього світовідчуття героїні. У оповіданні моделювання історичних подій ще збагачується узагальненнями крізь призму дитячих вражень. Автор допускає хронологічні та просторові зміщення подій, домислюючи численні побутові епізоди з метою досягнення художніх акцентів, аналогій, узагальнень.

Проблематичним у сучасній літературознавчій науці є й розрізнення жіночої та феміністичної літератури. У розгляді цих термінів виділяється тенденція їх взаємного зближення (інколи ототожнення). Таку точку зору висловлює, наприклад, Х. Стельмах, визначаючи «феміністичність» роману польської письменниці Ясмینی Тешанович «Сирени» так: «жінка перестає бути зображуваною, вона зображує себе сама, “Я” нарративне є жіночим, коли виявляє свою стать, внутрішні та конкретні знання про буття жінкою...» [10, с. 321]. Полярну позицію займає білоруська дослідниця А. Усманова, яка подає приклад суворого, «жорсткого» тлумачення феміністичного мистецтва «це насамперед і в найбільшій мірі, політика засобами мистецтва» [15, с. 45]. Вона вважає, що говорити про феміністичність художніх творів можна лише тоді, коли жінка-автор у позамистецькій дійсності висловлює чітку феміністичну позицію, – тоді в її мистецтві фемінізм буде усвідомлюватися «як маніфест, як програма, як ідеологія, яка потім кодується в художніх формах» [10, с. 45]. Якщо така маніфестація фемінізму відсутня, то творчість цієї авторки потрібно трактувати не як феміністичну, а як жіночу. Аналогічним є погляд лінгвіста І. Сандомирської: феміністичною є «...та література, яка сприяє соціальному визволенню жінки» [9, с. 243]. В американському літературознавстві науковці досить часто пропонують розрізнити поняття «феміністичне» (feminist) і «жіноче» (female) письмо: якщо перший із термінів передбачає зв'язок із політичним дискурсом, то другий апелює до гендерної відмінності.

Слушну думку висловила українська дослідниця М. Крупка: «Відмінною рисою жіночого письменства є зосередження уваги саме на проблемах статі». Таким чином, ми приймаємо точ-

ку зору, згідно з якою «жіночість» літературного твору визначається:

по-перше, усвідомленим жіночим авторством;

по-друге, представленням образу жінки в ролі протагоніста;

по-третє, проблематизованою гендерною ідентичністю жінки-героїні.

Закономірно постає питання: Яке відношення «жіночої літератури» до фемінізму? Дійсно, сприяє її самоусвідомленню, однак зв'язок із фемінізмом може варіюватися: від його схвалення, навіть декларативного ствердження (феміністична тенденційність), аж до абсолютного заперечення, відкидання чи ігнорування. У висловленні феміністичних поглядів у літературному творі ступінь злитості ідеї з формою, органічність ідеї може бути різною. Значний інтерес представляє в цьому плані думка відомої (насамперед своєю феміністичною позицією) англійської письменниці Фей Велдон, яка лаконічно схарактеризувала свою творчу еволюцію так: якщо в ранніх творах вона виступала як «письменниця-феміністка», то пізніше – уже як «письменниця і феміністка», акцентуючи на різниці між двома зовні схожими формулюваннями [9, с. 145]. Очевидно, перше з них якраз і характеризує тенденційність, а друге – більш органічну ідейність літератури у франківському розумінні.

Так, Л. Таран вважає, що концепція особистості жінки в «жіночій літературі» є художньою інтерпретацією письменником жіночої суб'єктивності в образі жінки, чия гендерна ідентичність проблематизується. Принагідно варто зауважити, що така інтерпретація не обов'язково здійснюється з феміністичних позицій, але за спрямованістю, за самою постановкою питання про інший спосіб самопочування жінки у порівнянні з чоловіком такі твори перебувають у широкому річищі сучасного фемінізму (постфемінізму), який постулює плюральність жіночої суб'єктивності. Сучасна жіноча проза, на думку російського літературознавця Т. Ровенської, постає «...як феномен “сумарної” особистості, що формує свою культурну традицію, а її множинність – як форма естетичної цілісності» [4, с. 14].

Психологізм оповідання «Сестро, сестро...». «Сестро, сестро...» – оповідання про родину авторки, хоча вона надала персонажам інші імена. Композиційно оповідання складається зі спогадів і розповідей, якими авторка ідентифікує себе з головною героїнею Дарцею, виступаючи її внутрішнім «Я», створює психологічний портрет дівчинки. Домінантним є хронікальний тип сюжету, в якому простежується органічна цілісність, а також чітка підпорядкованість усіх елементів твору основній ідеї. У оповіданні «Сестро, сестро...» Забужко провела акцентуацію на глибокому аналізі декількох проблем особистісного плану – «очікування народження сестри», «втручання



у життя родини кагебістів», «втрата батька», «втрата сестри».

Коли Дарка (Оксана Забужко) була маленькою, комп'ютера ще не було, та він і не був потрібний дівчинці, яка почала читати, тільки-но розпрощавшись із нічним горщиком, та мала за балакучих друзів Вінні-Пуха і П'ятачка. Як більшість малих дівчат вона хотіла мати живу ляльку-сестричку, що б оселилася з нею в їхній убогій квартирі та помагала розсовувати нудьгу довгих вечорів, була слухняною і кращою товаришкою за шкільних нетямущих подруг.

Згодом виявилось, що у її матері також була мрія народити ще одну доню-золотко-серденько, власне продовження на землі. Проте залізна сокира радянської влади – невсипуще НКВД – у жахливому реальному світі настільки залякала молоду жінку, що ніжний пуп'янок доні-зародку довелося викидати в холодну зиму дійсного страху, залишивши від мрії лише «обрізки сирої печінки в чорних, масних згустках крові». Жіноча душа – ніжна та вразлива субстанція. Розлучення з мрією-донею-сестрою для обох жінок – старшої і меншої – дорівнювало вбивству. А вбивцям жити на землі важко. Оскільки вони своїм страшним вчинком самі в собі вбили світ-мрію-порятунок. Так трактує відсутність сестри письменниця Оксана Забужко.

Людина живе у світі своїх мрій. Часто вони настільки реальні, що нічим не відрізняються від довкілля. Часто, коли оточення не задовольняє нас або вороже нашим намірам, мрії перемагають ненависну дійсність і стають реальнішими за несприятливе середовище. Людина виходить з-під огидної влади дійсності й поринає у світ приємних марень. Саме так вимріяний світ рятував українців по тюрмах, концтаборах, у Сибіру, куди їх запроторювала спочатку російська, згодом радянська влада.

Так, Я. Голобородько стверджує, що оповідання «Сестро, сестро...» – це психологічний натюрморт, заснований на автобіографії свідомості та автобіографії суспільних реалій, своєю провідною тональністю цілком характерних для української літератури 80–90-х років ХХ ст. з її насаженою критикою тоталітарної системи. У цьому оповіданні (воно може бути схарактеризоване і як новела, і як психологічний етюд), написаному у вигляді «асоціативних відчуттів, рефлексій, спогадів, відтінюються контури недавнього тоталітарного минулого; малюнки обшуку, психічних зривів, моральних потрясінь на тлі рельєфно окресленої спочатку дитячої, а згодом сформованої жіночої свідомості, яка тонко фіксує, мислить, проводить паралелі, узагальнює» [4, с. 185]. Таке змалювання катастрофи роду, його сюжет – це туга за неіснуючою, ненародженою сестрою. Зовнішнім мотивом оповідання є історія вини Дарці за смерть сестри, а потім і батька. Закін-

чується твір знаково: «Два життя склалося на те, щоб повністю відкупити твоє власне. Цілих два. Але ти – ти проскочила, Дарцю» [7]. Так авторка підкреслює, що Дарця, тепер уже доросла жінка з вільно звислими вздовж сильного й гарного молодого тіла руками – ні чашка кави, ні цигарка не заповняли цих рук, – сказала з напівусвідомленою жорстокістю, чи радше – вхопити матір за плечі й трусонути її, як людину, що ніяк не прокинеться: «Це була та дитина, що не народилася, от вони й зустрілися» [7].

Тому, можливо, для званої письменниці, яку читають в Україні та за кордоном, важливіше вселити в душі прихильників не розпуку за давно минулою мрією-сестрою, а НАДІЮ? Бо єдина дочка її батьків – Оксана Забужко – вижила і попри страшні часи, здобула освіту, й головне, відзначилась оригінальним талантом і змогла розповісти ПРАВДУ про жорстоку добу страху в радянській імперії. Страху, який вбивав світ мрії і людей у реальному світі. Який назавжди скалічив душі тих, кому довелося жити під його владою.

Розкриття внутрішнього світу героїні твору Дарці. Оповідання «Сестро, сестро...» було написано у 1992 році. До написання твору О. Забужко підштовхнула актуальна на той час проблема абортів. Композиційно оповідання складається зі спогадів і розповідей, якими авторка ідентифікує себе з головною героїнею Дарцею, виступаючи її внутрішнім «Я», створює психологічний портрет дівчинки. Головними героями цієї повісті є жінки. Дарця – молода і розумна, вже жінка, мати Наталя, яка все своє життя провела в неспокої і тривозі, та сестра, яка впродовж всього твору дала не раз зрозуміти, що вона хотіла жити, і щоб мить, коли вона була в «цинічному блискітці цинкової посудини» не була останньою. Другорядними героями повісті виступають «кегебісти», власне через яких і був здійснений аборт; батько, який вважав, що Наталя шукала (підсвідомо) спільницю у своїй підростаючій дочці. Історичний і політичний контекст виступає чи не головним катом у цьому оповіданні: Антося звинувачують і саджають у в'язницю, Наталя робить аборт, Дарця втрачає ненароджену сестру.

Цікавими в оповіданні є психологічні деталі, які увиразнюють оповідь автора: книги, обшук, діалог батьків, які виносять смертний вирок Дарчиній сестрі. П'ятирічна дівчинка намагається вплинути на хід подій, але розуміє, що не може нічого зробити, бо її ніхто не послухає. Потреба стати дорослою, щоб вижити і змогти відстояти своє – визріває в душі Дарці. Важливу роль відіграє психологічний інтер'єр: те, що робиться в кімнаті під час несподіваного обшуку, відповідає внутрішнім почуттям героїні. Вона ніби споглядає на все очима автора, відчуває себе спустошеною. Отже, темою оповідання «Сестро, сестро...» є історія сучасної української жінки та



її власного виживання на тлі родинної історії, що розгортається в тоталітарному суспільстві.

У цьому творі яскраво проявляється ментальність сучасної українки, розкривається терплячість, непересічність, співпереживання, всепереможність, стійкість до перешкод і проблем, чуттєвість Дарки та її матері Наталії.

Деякі дослідники підкреслюють метафоричність мови короткого оповідання. Письменники використовують найчастіше персоніфікацію та метонімію, хоч і намагаються зображати події нейтрально. Тому в оповіданні майже відсутні епітети, які могли б показати відношення автора до подій. Провідний стильовий засіб цього жанру – повтор, що спостерігається навіть у назві оповідання «Сестро, сестро...». Повтор використовується тут як засіб побудови оповідання і для надання більшої ваги подіям – визначаючи тричі втрату сестри. Нова концепція особистості дитини, жінки зумовлює такі суттєві риси поетики жіночої прози, як філософічність, інтелектуальність, включення в структуру повісткування елементів есеїстики, документалістики, як полемічна загостреність, суб'єктивізація та ліризація оповіді, трансформація міфологічної, фольклорної образності, активне використання засобів фантастики.

Дослідниця Юлія Кульбабська з цього приводу стверджує, що це оповідання про екзистенційну самотність людини, яка не може знайти порозуміння у відносинах з іншими, прагне «вмістити у собі світ» та приречена на відчуття власної ущербності та марноти життя [6, с. 39]. Оповідання можна розглядати як символічне становлення особистості Дарки та пошуки власного «єго» через оповідь-спогад про підліткову дружбу-любов з іншою дівчиною, яка є дзеркальним образом головної героїні у її власній психіці.

Сюжет твору розвивається в психологічному ключі через показ фрагментів із життя, переносячи нас у той час, коли Дарця була малою. Тоді в неї мала б з'явитися сестра (мати героїні була вагітною і про це знала донька), яка вже зайняла певне місце у свідомості та душі Дарці. Авторка яскраво зображує світ дитячих мрій і сподівань: Дарця вигадує імена для майбутньої сестри – Іванка чи Анна; психологічно налаштовує себе для турботи про новонароджену. Дарця у свої юні роки вже підсвідомо розуміла, що їй бракує начебто малої та досить вагомої деталі і впродовж твору нам стає зрозуміло якої саме. Науковець В. Скуратівський зазначає, що у Дарці жагуча прага роду. Лише в зрілому віці, вже не Дарці, а Дарині стають зрозумілі причини абортів, на який пішла матір Наталя, бо двох вона не обтулить. Хоча мати дуже сильно страждала через зроблений вчинок, вона вважала себе винною не лише у вбивстві дитини, а й у страху, коли вона була вагітною: «Прости, моє маленьке, моє золотко, моя

доцю чи синоцю – мама не сміє вигодувати тебе своїм страхом» [7]. Страх перед незрозумілим майбутнім, яке безжально наближалось, духовна самотність, нестача коштів спонукали Наталю на такий вчинок. Дарця переживає втрату своєї ненародженої сестри двічі: вперше, коли було зроблено аборт, і вдруге, коли знищено її мрію-фантазію про сестру. Упродовж життя Наталя намагалася відкупити свою вину, доглядаючи хворого чоловіка Антіна, проте відчуття болю і вини не полишали її. Жаданий спокій Наталя отримала після сну, де ненароджена дитина забрала з собою Антіна. Після того, як мати розповіла свій сон доньці, Дарця зрозуміла, що ціна її життя прирівнюється цілим двом. Вона почувала себе винною у смерті сестри. Авторка розкриває образ Наталки через психологічний самоаналіз: героїня постійно критикує себе, вивчає, споглядає за собою ніби збоку. Страх перед соціальною дійсністю вкорінюється в кожному її клітині, окрім того намовляння чоловіка на аборт, бо «знаючи, що Антось має рацію, що дитина в неї, такої, не може вродитися нормальною» [7], спонукають Наталю до цього вчинку. Лише після смерті чоловіка та ненародженої дитини вона знаходить спокій і підтримку Дарці. Для психологічної напруженості сюжету оповідання О. Забужко використовує неповні речення в прямій мові, складні синтаксичні конструкції розкривають внутрішні монологи та потік свідомості героїнь. Оповідання насичене незвичайними порівняннями та метафорами, кольорова гама підкреслює психологічний конфлікт твору. Текст глибоко символічний.

Отже, в оповіданні «Сестро, сестро...» письменниця спробувала проаналізувати психологічний стан жінки, яка зробила аборт, який назавжди залишиться в пам'яті, а також показала справжню ціну і вагу людського життя. Авторський психологічний аналіз переплітається з внутрішнім монологом то Дарці, то Наталії. Власне письменниця не засуджує свою героїню, а виправдовує та мотивує її вчинок.

Творчість Оксани Забужко – поетична, прозова і публіцистична, – це своєрідна спроба філософського осягнення людської екзистенції. Скільки хто не писав би про Оксану Забужко, постать цієї української письменниці не перестане бути цікавою та неординарною. Її наукові розвідки вражають авторською пошуковістю та глибиною думки.

У процесі дослідження ми з'ясували, що мотив сестринства є наскрізним у прозі О. Забужко, але з розгортанням нових епізодів та історій жіночого становлення героїнь цей мотив модифікується. У творі бачимо формування жіночності героїні, її становлення, спроби самоствердження як жінки та конфлікти, що виникають у неї з соціумом. Звернення до автобіографізму полягає в наповненні твору фактами з власного життя



письменниці, у психологічно-аналітичній інтерпретації пережитого, – зумовлені процесом так званого повернення та переосмислення минулого, провокованих національною свободою і демократизмом.

Отже, твори Оксани Забужко є прозою, яка відкрито демонструє особливості жіночої психології, внутрішнього світу жінки. Поставлені письменницею проблеми як особистого, так і національного характеру, є її власними, наболілими. В епіцентрі її художнього світу не узагальнена чи відсторонена реальність, а власний життєвий досвід, сума властивих сучасній жінці психологічних станів, пов'язаних із душевними та тілесними відчуттями. Проза Оксани Забужко – це приклад фрагментів письменницької біографії, в яких авторка вигадує, дописує, переписує власне життя, робить спробу подолання часу, спробу повернутися у власне дитинство, ніби прожити життя знову.

Таким чином, попри певні суперечки, усі критики сходяться на тому, що творчість Оксани Забужко започаткувала в українському суспільстві дискусію на тему жінки та жіночності, а в літературі – манеру жіночого письма й погляду на сучасний світ.

Використані літературні джерела

1. Агеєва В. Жіночий простір. Феміністичний дискурс українського модернізму: монографія / В. Агеєва. – Київ: Факт, 2003. – 320 с.

2. Голобородько Я. Психологічні натюрморти Оксани Забужко: Рец. на кн.: Забужко О. Сестро, сестро. Повісті та оповідання. – Київ, 2003. – 240 с. / Я. Голобородько // Українська мова та література. – 2005. – № 15.

3. Демська Л. Сестро, сестро – О. Забужко. Жінка-автор у колоніальній культурі, або Знадоба до української гендерної міфології / Л. Демська // Незнайомка: антол. укр. «жіночої» прози та есеїстики другої пол. ХХ – поч. ХХІ ст.: видав. проект сучас. л-ри «Приватна колекція» / авт. проект, упоряд., вступ. сл. бібліограф. відомості, прим. В. Габора. – Л.: Піраміда, 2005. – 600 с.

4. Зборовська Н. Повість «Я, Мілена» О. Забужко у «феміністичному» дзеркалі / Н. Зборовська М. Ляницька // Феміністичні роздуми. На карнавалі мертвих поцілунків. – Львів: Літопис, 1999. – 301 с.

5. Крупка М. Гендерний дискурс у сучасній українській літературі / М. Крупка // Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство. – Рівне: РДГУ, 2000. – Вип. ІХ. – С. 145.

6. Кульбабська Ю. Спроба психоаналітичного підходу до інтерпретації прози Оксани Забужко / Ю. Кульбабська // Мандрівець. – 2005. – № 6. – С. 35–41.

7. Забужко О. Сестро, сестро. Повісті та оповідання / О. Забужко. – Київ: Факт, 2003. – 240 с.

8. Дибка Л. Творчість Оксани Забужко у контексті гендерної освіти / Л. Дибка // Сучасний погляд на літературу. – Київ, 2006. – Вип. 10. – С. 152–162.

9. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко. – Київ: Либідь, 1999. – 74 с.

10. Сандомирская И. Пауза и слово, или Есть ли имя у боли: Беседа в редакции / И. Сандомирская, Б. Кузьминский // Иностранная литература. – 1993. – № 3. – С. 236–244.

11. Стельмах Х. Специфіка жіночої психології у романі Ясмін Тешанович «Сирени» / Х. Стельмах // Молода нація / гол. ред. О. Проценко. – Київ: СМОЛОСКИП, 1999. – С. 314–322.

12. Таран Л. Секрети не музейних таємниць / Л. Таран // Українська культура. – 2010. – № 1–4. – С. 30–31.

13. Терен Т. Під крилом «Ангелуса» / Т. Терен // Слово Провісти. – 2013. – 24–30 жовт. (ч. 42). – С. 15.

14. Терещенкова Т. Оксана Забужко: «Я вбираю в слова те, що витає в повітрі» / Т. Терещенкова // Березіль. – 2007. – № 3-4. – С. 151–169.

15. Ткач Л. Літературно-писемна традиція як джерело лексико-стильових інновацій Оксани Забужко / Л. Ткач // Урок української. – 2003. – № 8–9. – С. 20–23.

16. Усманова А. Беззащитная Венера. Размышления о феминистской критике истории и теории искусства / А. Усманова // Arche. – 1999. – № 3. – С. 45–48.

References

1. Aheieva, V. (2003). *Zhinochyiprostir. Feministychnyi diskurs ukrainskoho modernizmu [Women's space. Feminist discourse of Ukrainian modernism]*. Kyiv, 320 p. [in Ukrainian].

2. Holoborodko, Ya. (2005). *Psykhologichni natiurmorty Oksany Zabuzhko: Rets. na kn.: Zabuzhko O. Sestro, sestro. Povisti ta opovidannia.* – Kyiv, 2003. – 240 s. [Psychological still lifes of Oksana Zabuzhko: Rec. on the book: Zabuzhko O. Sister, sister. Stories and short stories. – Kyiv, 2003. – 240 p.]. *Ukrainska mova ta literatura – Ukrainian language and literature.* 15 p. [in Ukrainian].

3. Demska, L. (2005). *Sestro, sestro – O. Zabuzhko. Zhinka-avtor u kolonialnii kulturi, abo Znadoby do ukrainskoi hendernoii mifolohii [Sister, sister – O. Zabuzhko. Woman-author in colonial culture, or needs for Ukrainian gender mythology].* *Neznayoma: antol. ukr. «zhinochoi» prozy ta eseistyky druhoi pol. XX – poch. XXI st. – Neznayoma: antol. ukr. “Female” prose and essays of the second sex. XX - beg. XXI century.* Lviv, 600 p. [in Ukrainian].

4. Zborovska, N., & Plynyska, M. (1999). *Povist «Ja, Milena» O. Zabuzhko u «feministychnomu» dzerkali [The story “I, Milena” O. Zabuzhko in the “feminist” mirror].* *Feministychni rozdumy. Na karnavali mertvykh potsilunkiv – Feminist reflections. At the carnival of dead kisses.* Lviv, 301 p. [in Ukrainian].

5. Krupka, M. (2000). *Gendernyi diskurs u suchasni ukrainskii literaturi [Gender discourse in modern Ukrainian literature].* *Aktualni problemy suchasnoi filolohii. Literaturoznavstvo. – Actual problems of modern philology. Literary Studies.* Vol. ІХ. P. 145. [in Ukrainian].



6. Kulbabska, Yu. (2005). Sproba psykhoanalychnoho pidkhotu do interpretatsii prozy Oksany Zabuzhko [An attempt at a psychoanalytic approach to the interpretation of Oksana Zabuzhko's prose]. *Mandrivets – Mandrivets*. 6. P. 35–41. [in Ukrainian].

7. Zabuzhko, O. (2003). *Sestro, sestro. Povisti ta opovidannia [Sister, sister. Stories and short stories]*. Kyiv. 240 p. [in Ukrainian].

8. Dybka, L. (2006). Tvorchist Oksany Zabuzhko u konteksti gendernoi osvity [Oksana Zabuzhko's work in the context of gender education]. *Suchasnyi pohliad na literaturu – Modern view of literature*. 10. P. 152–162. [in Ukrainian].

9. Pavlychko, S. (1999). *Dyskurs modernizmu v ukrainskii literaturi [Discourse of modernism in Ukrainian literature]*. Kyiv. 74 p. [in Ukrainian].

10. Sandomyrskaia, Y., & Kuzmyskyi B. (1993). Pauza y slovo, yly Est ly ymia u boly: Beseda v redaktsyy [Pause and word, or Is there a name for pain: Conversation]. *Ynostrannaia lyteratura – Foreign Literature*. 3. P. 236–244. [in Ukrainian].

11. Stelmakh, Kh. (1999). Spetsyfika zhinochoi psykhologii u romani Yasminy Teshanovych «Syreny» [The specifics of female psychology in the novel by Yasmina Teshanovich «Sirens»]. *Moloda natsiia – Young Nation*. Kyiv. P. 314–322. [in Ukrainian].

12. Taran, L. (2010). Sekrety ne muzeinykh taiemnyts [Secrets of non-museum secrets]. *Ukrainska kultura – Ukrainian culture*. 1–4. P. 30–31.

13. Teren, T. (2013). Pid krylom «Anhelusa» [Under the wing of “Angelus”]. *Slovo Prosvity – Word of Enlightenment*. Vol. 42. P. 15. [in Ukrainian].

14. Tereshchenkova, T. (2007). Oksana Zabuzhko: «Ia vbyraiu v slova te, shcho vytaie v povitri» [Oksana Zabuzhko: «I absorb in words what floats in the air»]. *Berezil – Berezil*. 3–4. P. 151–169. [in Ukrainian].

15. Tkach, L. (2003). Literaturno-pysemna tradytsiia yak dzherelo leksyko-stylovykh innovatsii Oksany Zabuzhko [Literary and written tradition as a source of lexical and stylistic innovations of Oksana Zabuzhko]. *Urok ukrainskoi – Lesson of Ukrainian*. 8–9. P. 20–23. [in Ukrainian].

16. Usmanova, A. (1999). Bezzashchytnaia Venera. Razmyshleniia o femynystskoi krytyke ystoryy u teoryy

yskusstva [Defenseless Venus. Reflections on the feminist critique of the history and theory of art]. *Arche*. 3. P. 45–48. [in Russian].

Ivasenko Tetiana, 11th Grade Student of the State Vocational and Technical Educational Institution "Kryvyi Rih Center for Vocational Education of Trade and Restaurant Service Workers", Kryvyi Rih, Ukraine

PSYCHOLOGY OF OKSANA ZABUZHKO'S STORY “SISTER, SISTER...”

Summary.

A study of Oksana Zabuzhko's story “Sister, Sister...” revealed the psychologism of the writer's work. During the analysis the autobiographical basis of the work was revealed, the peculiarities of the expression of the inner world of the characters of the story were pointed out. Emphasis is placed on the psychological narrative type, which objectifies emotionality as the dominant feature of the poetics of the work. The role of artistic means of image in the formation of the individual style of the writer is comprehended. The work of the writer in the literary process is studied. It was found out that Oksana Zabuzhko has an appeal to the feminist theme, which remains relevant in Ukrainian literature. The writer constantly seeks to look beyond human consciousness and comprehend the state of human existence. On the example of the story “Sister, sister...” the originality of the psychology of the main characters is investigated. In most of Oksana Zabuzhko's works one can trace the writer's interest in gender issues, as well as see in the dynamics of the characters of her heroines changes in the mental life of the nation. We can see an example of fragments of a writer's biography in which the author invents, adds her own life, makes an attempt to overcome the passing of time, an attempt to return to her own childhood, as if to live life again. These works are conditionally autobiographical: the individual, subjective beginning is the most powerful in them.

Oksana Zabuzhko's phenomenon grows stronger every year: most recognize her as an iconic national writer and literary critic, someone joins a number of outstanding Ukrainian artists (Lesya Ukrainka, Lina Kostenko, Oksana Zabuzhko).

Keywords: psychologism in literature; autobiographical basis of the work.

Редакція журналу «Освіта та розвиток обдарованої особистості», педагогічний колектив Державного професійно-технічного навчального закладу «Криворізький центр професійної освіти робітничих кадрів торгівлі та ресторанного сервісу» та батьки бажають Івасенко Тетяні подальших перемог, натхнення, успіхів у майбутній життєтворчій діяльності, а також здійснення мрій, щоб вогник любові до творчості завжди яскраво палав, надихаючи до нових звершень.